

ÅRSSKRIFT

2004

**NØRREBRO
LOKALHISTORISKE
FORENING OG ARKIV**

Udgivet af Nørrebro Lokalhistoriske Forening og Arkiv

Nr. 18, februar 2005

Adresse: Biblioteket Blågården,
Blågårds Plads 5,
2200 København N.

Telefon: 35 37 82 00

Nørrebro Lokalhistoriske Forening og Arkiv kan træffes den første lørdag i måneden på biblioteket mellem kl. 11-13, eller efter aftale. I øvrigt kan man henvende sig i bibliotekets åbningstider:

Mandag - torsdag	kl. 10-19
Fredag	13-17
Lørdag 1.4-30.9	10-14
Lørdag 1.10-31.3	11-15

Bestyrelse:

Formand:	Karsten Skytte Jensen	tlf. 35 83 82 27
Næstformand:	Søren Federspiel	33 13 57 28
Kasserer:	Ingrid Bøvith	35 83 82 27
Medlem:	Bjarne Madsen	38 34 89 88 / 40 15 83 57
-	John Dickov	40 83 71 08
-	Pernille Grouleff Poulsen	

E-mail: info@noerrebrolokalhistorie.dk

Hjemmeside: www.noerrebrolokalhistorie.dk

Forsidebilledet:

Rantzausgade ved Griffenfeldsgade set mod nordvest, ca. 1910. Bageriet til venstre eksisterer stadig, idag under navnet „Parcel Konditoriet“.

Årsberetning 2004

Af Karsten Skytte Jensen

Bestyrelsen / foreningen

På generalforsamlingen den 2. marts var formanden Karsten Skytte Jensen og næstformanden Søren Federspiel på valg, de blev begge genvalgt. Desuden blev Pernille Grouleff Poulsen valgt til nyt medlem af bestyrelsen. Else Roos genvalgtes som revisor og Lis Melander som revisorsuppleant.

Bestyrelsen har som sædvanlig holdt møde den første torsdag i måneden og det er blevet til i alt 8 møder i årets løb. Bestyrelsens arbejde har først og fremmest været koncentreret om aktiviteter og arrangementer.

Pr. 1. januar 2005 havde vi 113 medlemmer, heraf 15 forenings- og institutionsmedlemsskaber.

Økonomisk er arkivet en selvejende institution, som stort set er uden egne indtægter, og derfor er helt afhængig af udefra kommende midler.

Også i 2004 fik arkivet bevilget tilskud på 10.000 kr. fra Kultur- og Fritidsforvaltningen.

Vi har fået mange henvendelser fra lokalhistorisk interesserede, og som regel kunne vi hjælpe med oplysninger eller henvisninger.

Gennem året er der med tak modtaget mange arkivalier og andet, som nu indgår i arkivets samling. En stor aflevering har vi modtaget fra Firkantens Boldklub. Det omfangsrige materiale dækker klubbens virke fra starten i 1977 til i dag.

I det forløbne år har vi fortsat samarbejdet med Lokalavisen for Nørrebro og Nordvest, der har bragt billeder fra arkivet med en kort ledsagende billedtekst.

Medlemsarrangementer

Den 30. marts holdt Uwe Brodersen fra Nørrebro Handelsforening et underholdende og interessant foredrag med titlen „Fra Urtekræmmer til Shawarmabar“. Emnet var Nørrebros handelsliv gennem tiderne, men Uwe kom også ind på Nørrebros historie mere generelt.

Den 3. juni var vi på byvandring med John Dickov. Temaet for turen var Heegaard. Vi startede på Blågård's Plads, hvor Heegaards fabrikker oprindeligt lå og sluttede i Hillerødgade hvortil fabrikken flyttede i 1898. Turen afsluttedes med kaffe og kage hos Kvarterløftet i Lundtoftegade.

Den 24. november holdt Karsten Skytte Jensen et lysbilledforedrag om Nørrebros

stationer og jernbaner gennem tiden.

Aktiviteter

Den 24. marts havde vi en byvandring for ansatte fra Mathahjemmet i Brohusgade. Karsten Skytte Jensen var guide på turen.

I anledning af 60-året for Folkestrejken under besættelsen viste vi en udstilling på Biblioteket Blågården.

Den 28.-29. august deltog vi i lighed med tidligere år i de Kulturelle Markedsdage. Vi præsenterede en plancheudstilling om Nørrebros gamle jernbanestation. Vores bod var velbesøgt og salget af Nørrebro-bøger, plakater og postkort gik godt.

Vi deltog i Kulturnatten den 8. oktober med en byvandring på Indre Nørrebro. Pernille Grouleff Poulsen og Karsten Skytte Jensen var guider.

Den 25. november deltog Pernille Grouleff Poulsen i en workshop i Århus arrangeret af Lokalhistorisk Netværk.

Titlen var „Billeder på nettet, fra skuffe til Internettet“.

Ny arkivdatabase

Arkivdatabasen, der er blevet til i et samarbejde mellem SLAK og Maltex Gruppen, er nu klar til brug.

Nørrebro Lokalhistoriske Forening og Arkiv har deltaget i udviklingen, og det er tanken at alle arkivalier, billeder og andet der findes i arkivet, skal kunne findes i denne database. Det bliver muligt at søge i materialet på biblioteket og hjemme ved sin egen computer, hvis man har internetadgang.

Inden vi når så langt skal alt materialet testes ind. Det bliver et stort arbejde, men vil give et godt overblik over hvad vi har i arkivet.

Efterhånden som vi får scannet hele vores billedsamling, som er på ca. 3000 billeder, vil billederne blive tilgængelige på vores hjemmeside.

Husk at besøge foreningens hjemmeside

www.noerrebrolokalhistorie.dk

Ægirs Apotek

Af Karsten Skytte Jensen

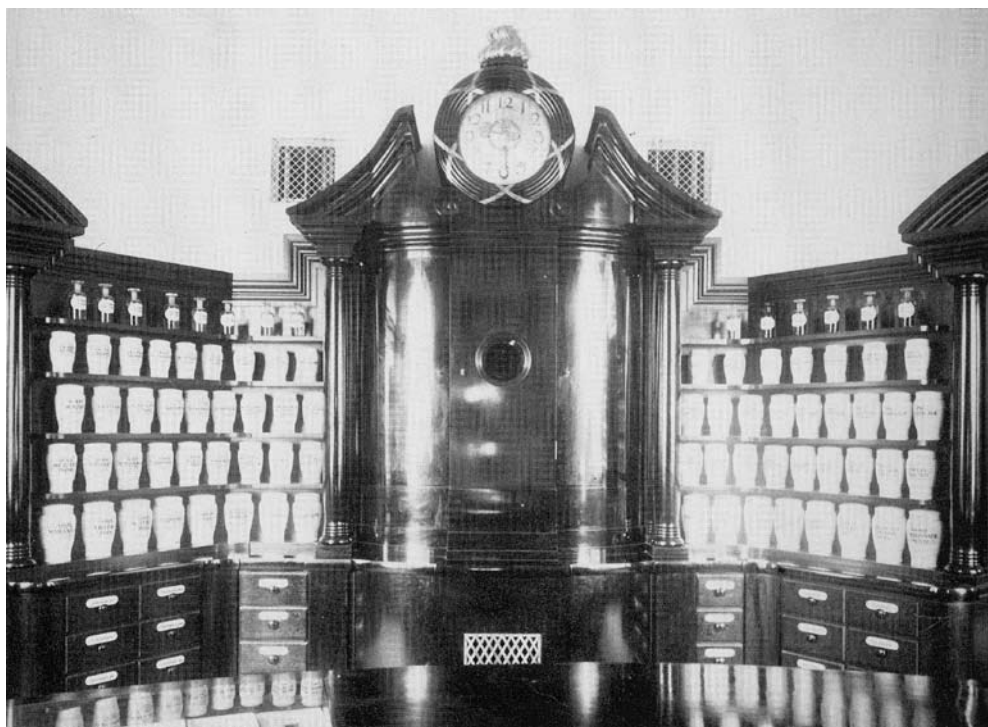
Nørrebros kraftige udbygning fra ca. 1870 til 1910 betød et behov for mange nye apoteker. I 1905 påpegede Stadsråden i København, at der burde oprettes et nyt apotek på Ydre Nørrebro med beliggenhed i Ægirsgade, enten i omkring denne gades udmunding i Nørrebrogade eller ved udmundingen i Tagensvej. Det resulterede i at der ved Kongelig Resolution af 18. juni 1909 oprettedes et apotek

i Ægirsgade. Privilegiet blev opslået ledigt og den første bevilling udstedtes 18. juni 1909 for/til cand.pharm. Hans Ejler Christian Froberg.

Det nye apotek, der fik navnet Ægirs Apotek, åbnede den 3. februar 1910 i Ægirsgade 55, på hjørnet af Nannasgade, i den store stiftelse der var opført i 1902 af Københavns Urtekræmmerforening. Der blev ikke sparet på noget ved indret-

*Ægirs Apotek lå fra 1910 til 1929 på hjørnet af Nannasgade og Ægirsgade.
(Foto Elfelt 1916, Københavns Bymuseum).*

Officinet i Ægirs Apotek. Alt inventaret var tegnet af arkitekten P.V. Jensen-Klint.

ningen af det nye apotek. Opgaven blev lagt i hænderne på en af den tids førende arkitekter, P.V. Jensen-Klint (1853-1930), der bl.a. er kendt for Grundtvigskirken. Som de fleste arkitekter dengang lagde han vægt på at skabe ét fælles hele, ikke nødvendigvis i en stilart, men gerne i flere, og han sørgede for, at genstandene passede til hinanden. I Ægirs Apotek var et tillempet barokskab sat sammen med udprægede skønvirke-krukker. På fotografiet af bagvæggen i officinet ses mellem de to reolsektioner et nybarokskab i skinnende mahogni, hvor træværket er med til at understøtte de svungne former.

På gesimsen ses et ur, som øverst er dekoreret med en forgyldt "flamme". De to døre, der fører bort fra officinet, er begge med buer som dørstykker.

Under overskriften "Et Mønster-Apothek" skrev Aftenposten den 11. april 1910 om det nye Ægirs Apotek:

"Som man ved, er der i den sidste tid blevet oprettet en række nye Apotheker i forskellige af byens Forstadskvarterer. Om de fleste af dem er der næppe andet at sige end netop det, at de ligger der og er til Bekvemmelighed for Publikum, der faar kortere Vej og lettere Adgang til

Medicin og andre Apothekersager.

Et af de nye Apotheker fortjener imidlertid en særlig Omtale, fordi det er saa ualmindelig smukt og praktisk indrettet. Det er Ægirs Apothek, der skønt det ligger i en Sidegade paa det yderste Nørrebro, vilde være en Seværdighed, om det fandtes midt paa Byens Hovedstrøg.

Apotheket er indrettet i Urtekræmmerstiftelsen i Ægirsgade, og dets Indehaver, Apotheker Froberg, har allieret sig med Kunsten og Tekniken under betydelige pekuniære Ofre, der har baaret frugt i noget ualmindelig smukt. Publikums Øjne fanges straks af det morsomme og praktiske "Vindfang", hvis Døre kan aabnes af den vagthavende Farmaceut om Natten med et Tryk paa en elektrisk Knap, og hvor man kan sidde lunt og godt og vente paa Ekspeditionen. Kommer man ind i Officinet beundrer man i lige Grad det pragtfulde Inventar i Mahogni og de dejlige Krukker med forskelligt farvede Signaturer fra den kgl. Porcelænsfabrik, de elektriske Lamper og det store Loftsmaleri, en Kopi af Rubens Solomons Dom. Det stilfulde og prægtige Indtryk skyldes Arkitekt Klints fine Kunst, der har præget sig overalt - lige til Flasker og Etiketter.

Nu maa man imidlertid ikke tro, at alt er ofret paa det ydre. Tværtimod. Det Publikum ikke ser, er lige saa godt i Orden. Laboratoriet er forsynet med alle de

nyeste og bedste indretninger, og alle Medikamenter, Handelsartikler, Forbindssager o.s.v. er af bedste Kvalitet. Apotheker Froberg fortjener den største Anerkendelse, fordi han har indrettet sit Apothek saa smukt og stilfuldt og saa betryggende for Publikum".

Det var altså et særdeles smukt og særpræget apotek, der fik megen ros i samtiden, men ud fra et forretningsmæssigt synspunkt viste apotekets placering i Ægirsgade sig desværre at være mindre heldig, og apoteker J. Bollerup ansøgte derfor om at måtte flytte apoteket, hvilket bevilgedes ved Kongelig Resolution af 5. december 1928. Apoteket flyttede herefter til Jagtvej 113. Det meste af inventaret fra Ægirsgade-apoteket kunne benyttes ved indretningen af det nye apotek, som åbnedes den 7. oktober 1929. Apoteket lå her indtil det blev nedlagt i 1976. Siden har lokalerne været anvendt af et byggeteam.

Kilder:

E. Dam, De danske Apotekers Historie, bind 4, 1922.

Bodil Haarmark, Apotekerkrummer og officiner, Rhodos, 1995.

Københavns Rådhusbibliotek.

Udenfor Nørreport

I bogen "Kjøbenhavn. Illustreret Veiviser og Beskrivelse over Byen og Omegnen" skrevet af Claudius Rosenhoff i 1857, finder vi følgende beskrivelse af Nørrebro, som vi bringer i datidens retskrivning.

Nørreports Nedbrydning

Skjøndt vi (S. 25-26) have beskrevet og afbildet denne Kjøbenhavns smukkeste Port, saa vil man dog nu forgjæves søge den; thi medens vi have fordybet os i Hovedstaden og dens Seeværdigheder, have Ingenieurerne (i Juli 1856) borttaget Nørreport, og fra Frederiksborggaden gaae vi derfor igjennem et vidt og luftigt Gab lige ud af Byen. - Volden er derved bleven afbrudt, og det synes, at man endnu ventilerer om, hvorvidt Breschen skal skraanes til begge Sider, eller Voldstykkerne atter forbindes foroven ved en monstrøs Jernbro.

Nørrebro er med Hensyn til Fodgjængere vel lige saa befærdet næsten som den Bro (Vesterbro, red.), vi nys forlode. Men Folk synes her at have et ganske andet Øiemed, navnlig i Sommertiden. Vesterbro gjælder mest Fornøielsesmaalene; Nørrebro de materielle og industrielle Interesser. Der spores derfor her en eien-dommelig Travlhed og Higen i Samfærdnelsen, ikke Spadseregjængere behagelige Mag og stille Nyden; og uagtet forskjellige virkelig smukke og afholdte Promenader støde til denne

Bro, saa er dog de fleste Spadsereendes Endemaal - Kirkegaarden, der unegtelig er mere trist, om end noksaa populair som Frederiksberg med dets diverse og stedse stigende Forlystelsesetablissementer.

Paa begge Sider af Broen ved Glaciet er, i Lighed med de andre Broer, to smaa ophøiede Alleer. Her have vi tilhøire og venstre Farimagsveien, der forbinder Vester- og Østerbro med Nørre. Lidt længer ude møder man en lang smal Vei, der fører langs med Søerne: Sortedams- og Peblingesøen, og som tidligere ogsaa løb langs med St. Jørgenssø lige til Gamle-kongevei. Den kaldes "Kjærlighedsstien" og er i gunstigt Veir en særdeles behagelig Promenade. - Naar man er kommen over den lange og beqvemme Veibro, der adskiller Peblinge- fra Sortedamssøen, men under hvis Bue Vandet dog har Gjennemløb, er man ved "Dos-seringerne", hvor dog den frie Passage er omdisputerlig, hvisaarsag vi foretrække "Kjærlighedsstien", naar vi nu gjøre en lille Afstikker tilvenstre eller imod Syd, førend vi begive os længer ud paa Nørrebro.

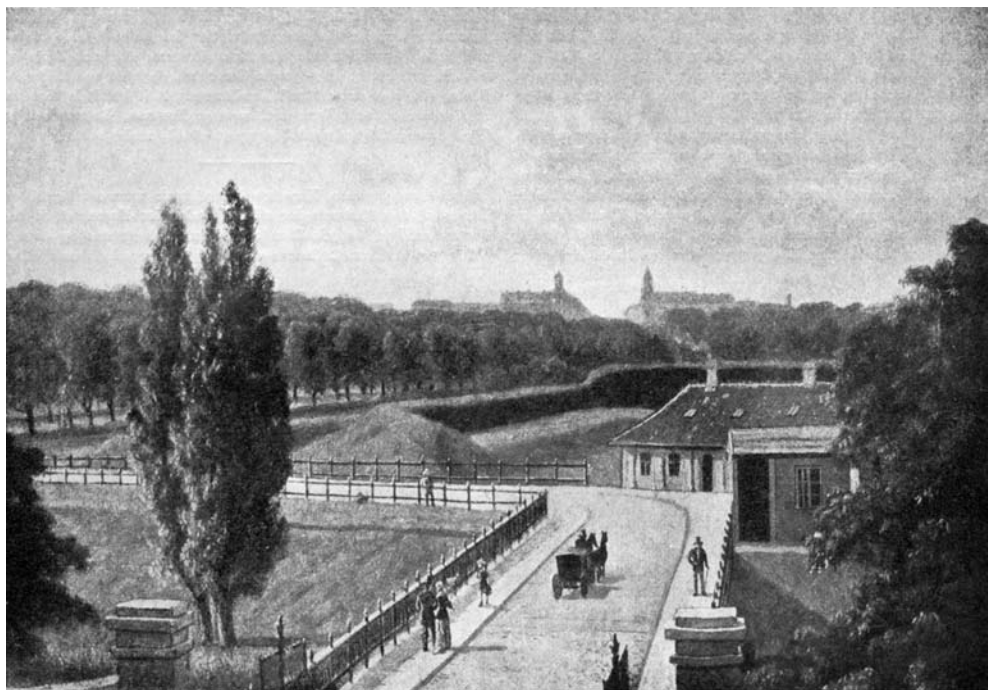
Det nye Vandværk

Bemeldte Sti, med det smukke Navn, ender for Øieblikket ved Lade-gaardsveien, der her adskiller Peblinge- fra St. Jørgenssøen, ligesom den - ved et Attentat paa Fæstningsværkerne forlænget over Glaciet og Stadsgraven (den saakaldte "Teglgaardsbro") - paa den anden Side forkorter Afstanden imellem Byen og Forstaden. St. Jørgenssøen selv er nylig bleven udtørret, og man er for tiden ivrigt i færd med at oprense og omgive den med stærke Dæmninger samt en Tværdæmning, for at den, delt i to Reservoirer, kan tjene det nye Vandværk, efter at være forsynet fra Damhuset, til Beholder med

Filtre etc. - Fremtiden vil lære, hvorvidt den dertil, hvad Nogle betvivle, er passende.

Ladegaarden

Ladegaardsveien - (der forøvrigt er mindre beqvem at passere paa dette Sted, naar man ikke vil betræde Kjøreveien, idet en meget smal Vei med træer paa den ene Side og Peblingesøen paa den anden, uden nogetsomhelst Slags Rækværk, let kan have en ufrivillig Badetour til Følge, saafremt man er noget svimmel) - fører langs med Ladegaardsaaen, der ret malerisk bugter sig forbi Store-Svane-

Udsigten fra Nørreport mod Nørrebro i 1860. Byportene i København var blevet nedlagt 30. juni 1856. (Gengivelse efter et maleri).

mosegaard, en lille Række nye Steder, Brohuset, Rolighed, Aahuset, Falconeer-
gaarden igjennem en Steen-Bro under
Falconeeralleen, gjennem-skjærende
Marker og Enge videre forbi Grøndal,
Bogholdergaarden til Aalekiste-huset og
Damhuussøen, efter dog først paa sin Ud-
flugt fra Peblingesøen at have hilst førend
Svanemosegaarden den mærkelige Byg-
ning "Ladegaarden". Denne Tvangs- og
Arbeidscoloni, hvorom allerede er talt
S. 115, har tidligere som Krigshospital
henhørt tillige med flere Huse (saasom
Vodrupsgaard med Seildugs-Fabrik) til
Kjøbenhavns Slots Ladegaard, blev der-
næst i Forbindelse med St. Jørgens Ho-
spital til St. Hans Hospital eller Pesthuset,
senere til et ordentligt Hospital for 170
Lemmer og havde dermed i Forbindelse
"en halv Snees Daarekister". Da Magi-
straten i Aaret 1781 overtog Pesthuset,
var dets Capitaler over 3 Tønder Guld;
men da Fattigvæsenets Direction i 1799
over-lodes Stiftelsen, vare Capitalerne -
tildels ved goddædige Bidrag - opvoxede
til henved halv syvende Tønder Guld.
Det vilde blive for vidtløftigt, hvis vi
her skulde gennemgaae dette Hospitals
Historie; kun ville vi bemærke, at Hoved-
bygningens Beliggenhed som Fort med
formelige Grave omkring sig gjorde den
fortrinlig skikket i 1807 for Englænderne
til Batteri, istedetfor af de Danske selv
i Tide burde have opfrisket de gamle
Befæstninger omkring Ladegaarden og
indrettet denne med flere andre faste
Bygninger til Forsvar ved at besætte dem
med hele den mobile Deel af Garnisonen.

Det var især det Batteri, som var opkastet
ved Ladegaardsveien, foran "Rolighed",
med 10 hundrede pundige og 150 pundige
Morterer, der virkede saa fordærveligt.
De Syge bragtes tildels til Frederiksberg-
kirke, og Englænderne røvede Madras-
serne og de fleste Klæder. -

Endnu adskillige Aar efter Bombarde-
mentet vedblev Ladegaarden at have
et Hospital for Afsindige; men omsider
indsaae man dog det Uhensigtsmæssige
i at opsamle hele Landets erklærede
Galskab i "Daarekister" saa nær ved
Hovedstaden, og Anstalten forlagdes da
til Bidstrupgaard i Nærheden af Roes-
kilde, hvorhos Ladegaarden blev til en
Tvangs- og Arbeidsanstalt. De ikke-gale
nye Beboere stak efter nogle Aars Forløb,
hvad tidligere allerede er bemærket, Ild
paa "Gaarden", ligesom Fangerne endeel
Aar forinden paa Forbedringshuset; men
dette vilde Foretagende af ryggesløse
Mennesker og tildels løsladte Forbrydere
havde kun en ny Opbyggelse med bety-
delig Udvidelse af Fabrikbygningerne til
Følge. Ladegaarden staaer nu - lige over
for den flittige, opblomstrende Blaa-ga-
ards By - som en stor og solid Bygning;
men folkedømt som neppe nogen anden
lignende Anstalt.

Blaagaard

For at komme fra Ladegaardsveien til-
bage til Nørrebro, hvor vi skulle fortsætte
vor Vandring, kan man benytte en af de
Broer, der af Private ere slaede over
Aaen (flere ere paatænkte), nemlig "Ban-

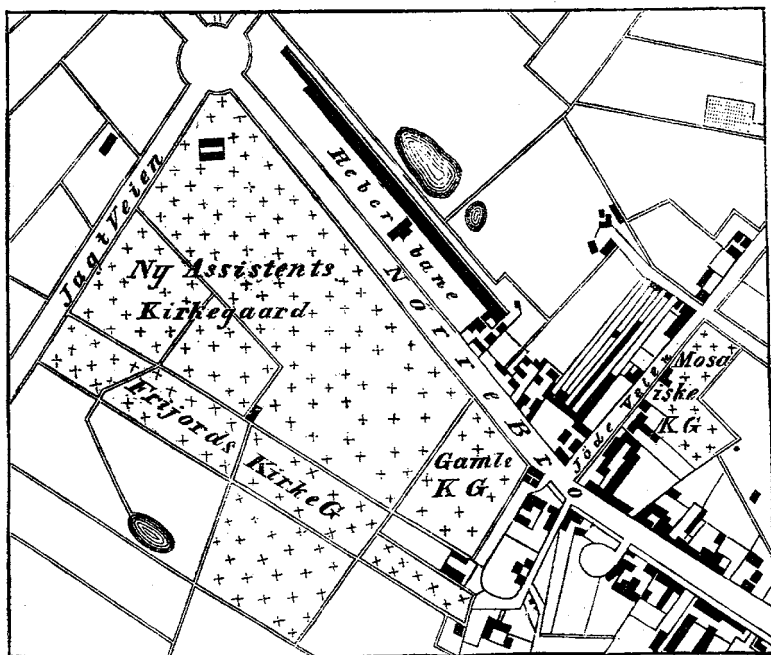
gerts Bro", "Bylows Bro" og "Blaagaards Bro". Førstnævnte er mest nyttig og mest befærdet; men som nærmest ved Lade-
 gaarden vælge vi den sidste, og komme
 nu til Blaagaard (tidligere et Skolelærer-
 Seminarium), paa hvis om-kringliggende
 Jorder i utrolig kort Tid har reist sig en
 Forstad, der med rastløs Iver udvikler og
 udvider sig til alle Sider, hvor kun taalelig
 Byggegrund findes, frembydende Liv og
 Røre, men ogsaa adskillige undgaaelige
 Ulemper: Planløshed, yderst slette Veie
 eller Gader, phantastisk Architektur etc.,
 imod hvilke Onder en nylig udkom-
 men Byggelov i alt Fald bringer for
 silde Hjælp. Vi træffe her alskens Ga-
 der: Brogade og Bredgade, Tømmer- og
 Murer-Gade, Hovedgaden og Kalkveien
 o. s. v., fremdeles see vi Handlende og
 Haandværkere, navnlig adskillige Fa-
 brik anlæg, ligesom den tidligere nævnte
 Ulrichsenske Stiftelse. Apotheket er paa
 selve Broen, og Kirken, den S. 37 i For-
 bigaaende nævnte St. Johannes Kirke,
 bygges paa Blegdamsfælleden ved St.
 Hanstorvet, saavidt som Foretagendet
 ikke for Øieblikket maa standse forme-
 delst Mangel paa Midler. Den er nemlig
 anslaaet til at skulle koste 73,000 Rd.;
 dertil have Private tilveiebragt 13,800,
 Communal-bestyrelsen 10,000 og Pastor
 Raffn ved Testamente 9000. Man vil nu
 have 1/3 Deel af Summen eller 25,000
 Rd. for at kunne fortsætte Arbeidet, men
 det er nok vanskeligt, især da Talen ikke
 er om en - Forlystelsesanstalt.

Thinghuset

Til bemeldte St. Hanstorv kommer
 man ved at passere Fælled-Veien, der
 er paa høire Side af Nørrebro, forbi et
 tidligere bekjendt Bevertningssted, nu
 et Klub-Selskab ("den bestandig bor-
 gerlige Forening") tilhørende Eiendom
 "Store Ravnsborg". - Fra Torvet ud-
 gaae: Bark-mølleveien, Nørre Allee og
 Blegdams-veien. Ved Torvet er foruden
 Skolen, ogsaa paa Blegdamsveien det
 nye Thinghus, en for faa Aar siden op-
 ført Bygning, hvor Kjøbenhavns Amts
 Birkethingsret, Forligelsescommission
 m. M. holdes, ligesom her er Amtets
 Arresthuus. - Blegdamsveien, førende
 til Østerbro, afgiver en skyggefuld og
 ret behagelig Promenade, med Fælleden
 paa den ene Side og Blegdammene paa
 den anden. Disse sidstes Haver og Ble-
 gepladser løbe ned til Dosseringen ved
 Sortedamssø. -

Assistentskirkegaarden

Lidt længere ude paa Broen have vi til-
 høire den Mosaiske Kirkegaard, med en
 endnu noget trist Omgivelse: Sand-gravs-
 veien o. s. v. Tilvenstre, forbi Parcel-veien
 og det i Historien noget navnkundige
 Sted "Solitude", samt "Lille Ravnsborg",
 naae vi den meget store Assistentskirke-
 gaard med en lang Reberbane lige over-
 for sin hvide Muur og den forlængede
 Nørrebro, der oppe, hvor Kirkegaarden
 ender, ved en Runding støder sammen
 med Jagtveien og Falco-neeralleen og, i
 lige Linie, med Lygte-veien. Længer ud
 i Omegnen, forbi "Lygten", Leersøen, til
 Utterslev, Brønshøj

Plan af Assistens Kirkegård i 1850'erne.

o. s. v. tør vi ikke fjerne os fra Hovedstaden.

Hvad Kirkegaarden angaaer, da fortjener den i høi Grad den Besøgendes Opmærksomhed. Tidligere var her kun Begravelsesplads for Fattige; men efterat Etatsr. Johan Samuel Augustin (født i Oldenswort i det Eiderstedske d. 31. Marts 1715), der døde d. 26. April 1785, som den første Mand af nogen Anseelse og ophøiet Stilling i Samfundet her havde ladet sig jorde, var Pladsen saa at sige bleven adlet, Fordommen veg og snart fulgte Mange hans smukke Exempel, saa at de Dødes Ager efterhaanden maatte udvides til sin nærværende Størrelse, hvilken omtrent vil sees af ovenstaaende

Plan, og rimeligviis vil der ikke hengaae ret mange Aar, inden Kirkegaarden maa flyttes endnu længer ud for den sig nærmende Stad, indenfor hvis Volde nu heller Ingen mere maa begraves. - Nævnte Augustin, en ogsaa i andre Henseender elskelig og agtværdig Mand, skrev i sit Testamente, at da han ikke vidste, at han med Forsæt eller Villie nogensinde havde fornærmet Nogen medens han levede, saa ønskede han heller ikke, at hans døde Legeme skulde tilføie Nogen den mindste Skade. Derfor anordnede han, at dette skulde, bestrøet med en tilstrækkelig Mængde ulædsket Kalk, i en simpel Kiste nedgraves langt udenfor Nørreport paa de Fattiges Kirkegaard 10 Fod dybt i Jorden.

- Dette skete. Senere satte Venskab ham en Mindesteen af hvidt og blaat Marmor, der endnu sees. Den er udarbejdet af Wiedewelt og har til Emblem Katost-Urten og Arons Staven med Paaskriften Foris Malva Asphodelusqve, Intus Mortuus (Udentil er Malva og Asphodil, indvendig en Afdød) og foroven Bogstaverne I. S. A., samt den Afdødes Valgsprog: Bene qvi latuit, bene vixit (Den levede bedst, der levede ubemærket.)

Assistentskirkegaarden kan betragtes som et Slags Pantheon. Igjennem zirlige, velordnede Gange ledes man fra et Mindesmærke til et andet, og har ved Siden af den opløftende Følelse som slig en Vandring i “de Dødes Have” maa opvække, tillige Leilighed til at bemærke de Forandringer, som Kunsten, Smagen, Tider og Sæder medføre i Løbet af et Sekel ogsaa i denne Henseende, ved at beskue de mangfoldige mere eller mindre kostbare og kunstneriske Monumenter, der skulle bevare Mindet for de yngre Slægter om mange store og ædle Mønstre, hvis Støv Jorden skjuler. Her hvile

T. Rothe, Samsø, Storm, Riber, Tode, C. Horneman, Abildgaard, Wahl og mange, mange Flere, hvis Daad eller Skrifter leve. De yndigste Blomster og Krands, Gran, Birk og Taarepile forskjønne “Haven”, og bringe Død og Forgjængelighed i forsonende Harmoni med Opstandelse og Uforkrænkelighed. -

[Kobberstikker G. L. Lahde har leveret en Samling af Assistents-Kirkegaardens Mindesmærker med tilhørende biografiske Efterretninger. - Prof. F. Høegh-Guldberg har i en elegisk Idyl i flere Scener: “Assistentskirkegaarden”, givet en poetisk Skildring af en Vandring i dette de Dødes Hjem, hvilket Digt sikkert er det Skjønneste, som den danske Literatur i den Retning har at opvise.]

Telefoniens templer

Af Karsten Skytte Jensen

Telefonen blev opfundet i 1876 af den amerikanske opfinder Alexander Graham Bell (1847-1922) og hans geniale opfindelse blev hurtigt udbredt overalt.

I midten af 1890'erne var der ca. 4.000 telefonabbonenter i København, men endnu havde kun få private en telefon. Derfor var der brug for offentlige telefoner rundt omkring i byen.

I 1895 fik et selskab eneret til at bygge i første omgang 10 telefonkiosker i København. Det var arkitekten Fritz Koch (1857-1905) der tegnede de første kiosker, der blev opstillet i sommeren 1896, og som han fik megen ros for. De slanke og rigt detaljerede telefonkiosker var endnu mere "tiltalende for Øjet" end tilsvarende bygninger i udenlandske storbyer, ja, selv Paris kunne ikke være med, skrev tidsskriftet "Arkitekten".

De sekskantede kioskbygninger er opført af fyrretræ på en sokkel af tilhugget granit. "Tårnet" er dækket med kobber og hvælvet op i seks flige mod et spir med tre urskiver. Under tagets buer er opsat seks billedfelter med motiver, der forestiller de 12 stjernetegn og desuden kan man finde motiver som vikingskibe, værktøj, telefonerende herrer m.v.

Om aftenen var der lys i urskiverne og kioskens glassider, der var forsynet med reklamer, var oplyst indefra. Desuden var der lys i seks grønne lanterner anbragt under taget.

Kiosken på Skt. Hans Torv, ældre foto fra den tid da den endnu anvendtes til telefonkiosk.

Nærbillede af billedskærerarbejderne under taget. Billedet er af kiosken ved krydset Østebrogade-Jagtvej.

Den 1. juni 1896 kunne de første fire kiosker på henholdsvis Kgs. Nytorv, Gammel Torv, Rådhuspladsen og Nørre Boulevard åbnes for publikum, seks andre fulgte hurtigt efter i Gyldenløvesgade, på Grønningen, Vesterbros Torv, Sølvtorvet, ved Dr. Louises Bro og på Skt. Annæ Plads. I efteråret 1898 suppleredes med endnu en på Lille Triangel.

Telefonkioskerne havde åbent fra kl. 7.00 til 23.00 om sommeren og kl. 8.00 til 22.00 om vinteren. Her kunne man ikke blot telefonere, men også købe aviser, sporvognsbilletter, teaterbilletter og mange andre ting.

Næste generation af telefonkiosker fra 1913 blev - efter Fritz Kochs død - tegnet af arkitekt Martin Jensen og bl.a. opstillet på Kongens Nytorv. Denne bygning er større og mere tung i linierne end Kochs kiosk og udsmykningen knap så elegant. Bystyret kunne da også bedre lide Kochs kiosk og krævede, at man opførte nye kiosker magen til de oprindelige, da der på ny i 1929 blev ansøgt om tilladelse til at udvide kiosk-antallet. I alt blev der gennem årene opstillet ca. 30 telefonkiosker i København.

3. generation af telefonkiosker blev tegnet af arkitekt Curt Bie i 1932 og bl.a. opstillet på Københavns Rådhusplads.

Den første telefonkiosk på Nørrebro blev som nævnt opstillet i 1896 ved Dronning Louises Bro. Den blev senere fjernet, bl.a. fordi den var i vejen for trafikken. Senere kom flere kiosker til: På Blågårds Plads, Skt. Hans Torv og Nørrebros Runddel samt ved Nørrebros station.

Da der ikke mere var behov for telefonkioskerne, fik en del af dem lov til at stå og forfalde, det gjaldt bl.a. den på Blågårds Plads. Til sidst kunne det ikke betale sig at bevare den. Den blev så nedrevet, men enkelte dele blev dog bevaret til brug for renovering af andre kioskbygninger. Kiosken på Nørrebros Runddel, der var af Martin Jensen-typen, blev opstillet her i 1961. Efter at den i midten af 1970'erne blev nedlagt som kiosk, var der en overgang planer om at anvende den til pølsevogn. Dette blev imidlertid ikke til noget og også den blev nedrevet.

Af de oprindelige 30 kioskbygninger er der idag bevaret 8, men ingen anvendes

til deres oprindelige formål, da de ikke længere kan rumme det vareudvalg, der forventes af en kiosk i dag. Én er således udskækningssted på Kgs. Nytorv (dog den lidt senere Martin Jensen-model). Fritz Kochs elegante kioskbygninger kan bl.a. ses i museumsgaden Absalonsgade ved Bymuseet, en står tilskoddet ved krydset Østerbrogade-Jagtvej og en tredje er udskækningssted på Kultorvet.

Kioskbygningen på Skt. Hans Torv, der er den eneste bevarede på Nørrebro, er en af de oprindelige Fritz Koch-kiosker fra 1896. Kiosken blev dog først opstillet på torvet i 1928. Kiosken har dannet forbillende for Ib Spang Olsens kendte børnebog Kiosken på torvet. Den blev nedlagt som telefonkiosk i 1975, og fra kiosklugen skænkes der nu fadøl om sommeren.

Kilde: Søren Palsbo og Nils Kr. Zeeberg, Byens nips, 1974.

Send en hilsen fra Nørrebro
Gamle postkort fra ca. 1900-1910
Ialt 20 forskellige motiver, pris 40 kr. for 10 stk.
Fås ved henvendelse til foreningen

Griffenfeldsgade 39

Matr.nr. 702 Udenbys Klædebo Kvarter

Af Jens Andersen

På ovenstående adresse boede vores familie i årene fra 1928 til 1939. Det sted og den tid har senere stået for mig og min familie samt alle som arbejdede eller kom på besøg der, i et næsten eventyragtigt skær. Jeg tror ikke jeg helt er i stand til at forklare hvorfor, men jeg kan da i det mindste efter bedste evne og så vidt min hukommelse rækker, beskrive de omgivelser der eksisterede og som vi levede i dengang. Dog har det været en god støtte for min hukommelse, at jeg har kunnet finde en del gamle tegninger på Stadsarkivet i København, samt at vi havde en del fotografier og smalfilm. Ja, det har næsten været som en rejse tilbage i tiden, og det har været til stor fornøjelse for mig selv, og hvis der er andre der har lyst til at deltage i fornøjelsen, skal de være velkomne.

Gården

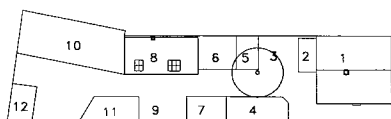
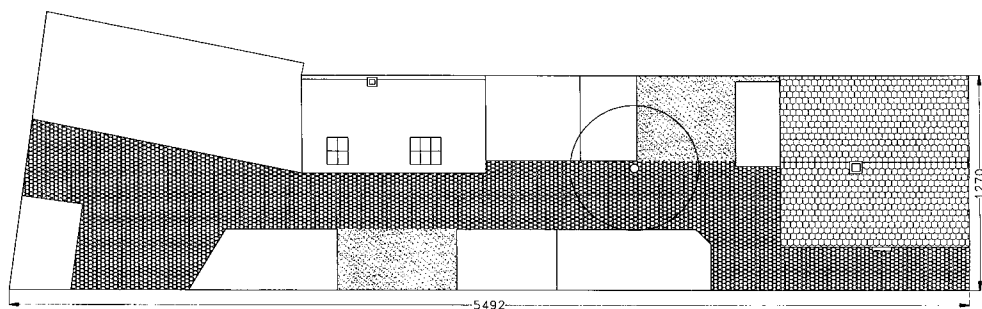
Når man stod ovre på den anden side af Griffenfeldsgade og kiggede på huset, så man en gammel villa bygget af gule mursten, der med tiden var blevet mere over i det grålige. Taget var et skifertag og ret stejlt, faktisk lå hele første sal oppe under taget. På højre side lå en større bygning med en møbelforretning i stuen, og

på venstre side var porten ind til gården. Endnu længere til venstre var stenhuggeriet Hans & Jørgen Larsen beliggende med deres administrationsbygning ud til gaden. Desværre var de oprindelige vinduer i villaens stueetage erstattet af to store udstillingsvinduer og det meste af stueetagen var lejet ud til møbelforretningen ved siden af. Møbelhandleren hed i øvrigt Milàn.

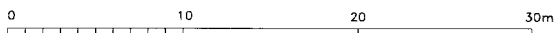
Når man så gik over gaden og ind gennem porten, så havde man på venstre side et plankeværk og villaen på højre side med indgangsdøren midt på. For enden af indkørslen var en lav garagebygning, der var udlejet til "den lille maler", der havde sin grønne Harley Davidson motorcykel med sidevogn parkeret derinde. Gik man videre frem over den knoldede brolægning, der strakte sig gennem hele gården, og svingede til højre om hjørnet af villaen, ja så så man foran sig en cementplatform foran en fløjddør i villaens gavl. Det var fundamentet til en forlængst forsvundet veranda. I fortsættelse af platformen fandtes en lille have med en stenhøj. Imidlertid lå haven det meste af tiden i skygge, så det var begrænset hvor frodig vegetationen var. Længere fremme

Udsigten en vinterdag fra gårdspladsen mod Griffenfeldsgade. Foto 1928.

- 1 Bøboelse, villa
- 2 Fundament for veranda (nedrevet)
- 3 Have med stenhej
- 4 Bindingsværkshus m. garage, værktøjsrum og værelse
- 5 Halvtag
- 6 Skur, brugt til affald fra fotoanstalten
- 7 Halvtag
- 8 Atelier hvor fotoanstalten er indrettet
- 9 Åben grusbetlagt plads
- 10 Stalde
- 11 Garage for lastbil
- 12 Halvtag for hestetrukne lavogne

Plan af ejendommen, matr. nr. 702, Udenbys Klædebo Kvarter.

Tegning: Jens Andersen.

fandtes et halvtag, hvor der kunne parkeres en bil. Halvtaget var sammenbygget med et skur, som blandt andet blev brugt til affald fra atelieret. Lige ud for grænsen mellem halvtaget og haven stod et stort pæretræ, gråpærer tror jeg. Det var det største pæretræ jeg nogensinde har set, og det dominerede hele den del af gården. Nu står vi altså med ryggen mod villaen og ser ned mod den anden ende af gården. På venstre side overfor have, halvtag og pæretræ har vi så den bygning hvor "den lille maler" havde sin motorcykel. Det var et nydeligt lille bindingsværkshus der, foruden garagen, indeholdt et lille værktøjsrum med dør i det skråt afskårne hjørne samt et værelse med to vinduer. Denne bygning er ifølge tegningerne

opført samtidig med villaen og er altså en af de ældste bygninger på grunden. I forsættelse af bindingsværkshuset fandtes endnu et halvtag. Endelig kommer vi til den næste bygning på højre side, det var en bygning, der oprindeligt var opført som et billedhuggeratelier, men som min far havde indrettet til fotoanstalt. Fotoanstalten vil jeg vende tilbage til og give en indgående beskrivelse af senere.

Overfor atelieret fandtes et åbent grusbetlagt areal. Om sommeren var det, i godt vejr, spiseplads for personalet i fotoanstalten i frokostpausen, men det var også en yndet legeplads for os børn. Ja, engang havde den fungeret som festplads, og lang tid efter sad der stadig dekorationer malet

på lærred på træværket rundt om pladsen. Sammenbygget med og i fortsættelse af atelieret fandtes en staldbygning, der indeholdt plads til en her-skabshestevogn, 6 heste og et hø- og foderloft. Endvidere var der overfor staldbygningen en garage for en lastvogn og et halvtag for to hestetrukne ladvogne. Den ende af gården var lejet ud til en vognmand, og var forbudt område for os børn, især fordi der foran staldbygningen stod en vandpost med et trækar foran, og vi havde fået at vide at hvis vi så meget som stak en finger ned i vandet i karret, så kunne hestene mærke det med det samme, og så ville de ikke drikke af vandet. Men når kuskene Niels og Frans kom hjem fra dagens arbejde med hestevognene, så kunne vi tit få lov til at komme ned og følge med i, når hestene blev spændt fra og vandet, og ført ind i stalden og fodret. En gang imellem fik vi også lov til at komme op og sidde på hestene. Det er også sket at vi kørte med på en af hestevognene om morgenen. Normalt blev vi fulgt til skole, fordi vi gik på Ole Suhrsgades skole og det var en lang og farlig skolevej. Men somme tider skul-le hestevognene den vej forbi, og så kom vi i skole på hestevogn. Det var ikke enhver beskåret.

Jeg ved ikke om man kan forestille sig, at hele gården med alt inventaret udgjorde det, man i dag vil kalde et miljø med en egen stemning forskellig fra hele det Nørrebro, der lå udenfor. Jeg kan i hvert fald fortælle, at en aften efter at mørket var faldet på, så min far to politibetjente

gå nede i gården. Min far var en nysgerrig sjæl, så han gik ned og spurgte betjentene om, hvad der var på færde. Betjentene svarede, at der var såmænd ikke noget på færde, de syntes bare, at det var så hyggeligt, at gå en tur i gården i aftenmørket.

Huset

Tegningerne af huset eller villaen er dateret 1868, så opførelsetidspunktet er sikkert der omkring. Dengang hed Griffenfeldsgade i øvrigt Parcelvejen ifølge tegningerne. Indgangen til huset var som sagt midt på den ene langside, og når man gik ind ad døren kom man ind i entreen hvor man til venstre havde en stejl trappe op til første sal, men vi går lige frem, og for enden af entreen var der et forhæng af hessian, dekoreret med påklæbede grønne og sorte blade klippet ud af voksdug, bag hvilket man kunne hænge sit overtøj. Til venstre under trappen var døren til køkkenet. Dengang syntes jeg at det var et stort køkken, men når jeg ser på målene i dag er det faktisk ikke så stort. Jeg formoder at der må have stået en kakkelovn til højre for døren, men jeg kan ikke huske det. Derimod kan jeg huske at der i væggen til højre var en blændet dør, og foran den stod et bord og gasbordet ved siden af hinanden. For enden af rummet foran gavlvæggen var køkkenbordet med vask og skabe under. I kroge til venstre havde der tidligere været en dør ud til toilettet, men den var blevet muret til i 1901, da kloaksystemet var blevet forbedret så der nu kunne installeres et

moderne vandkloset. Samtidig var det blevet forbudt at have direkte adgang til toilettet fra køkkenet, så nu måtte man en tur ud i det fri for at komme på WC. Jeg kan i øvrigt huske, at der altid hang en tændt petroleumslampe under cisternen om vinteren for at vandet i den ikke skulle fryse til is. Det morsomste fandtes imidlertid i det hjørne af køkkenet, der lå lige til venstre når man kom ind ad døren. Der fandtes to døre over hinanden. Den nederste førte ned til en lille forråds-kælder og den øverste til et lille pigekammer, hvor en eventuel køk-kenpige kunne bo. Ja, man var beskeden i gamle dage. Vores morgenmåltid blev om hverdagen som regel indtaget i køkkenet, og det blev næsten hver dag akkompagneret af "den lille maler", der samtidig var i gang med at starte sin motorcykel. Den var åbenbart vanskelig at starte, for han måtte utallige gange træde kickstarteren i bund, samtidig med at han harkede og spyttede. Det var især generende om sommeren når vinduet stod åbent.

Vi går tilbage til entreen og op ad trappen til første sal og kommer ind ad døren til forstuen. Det var et gennemgangsrum, men et yderst tiltalende et. Væggene var tapetserede op til en halv meter fra loftet med et rødt tapet dekoreret med silhuetter af kinesiske motiver. Til venstre var der en lille hvid kommode med et spejl over, til højre et fladt hvidt skab der indeholdt fars 9,5 mm småfilmsudstyr. Han havde selv bygget skabet og havde fået et billede af det offentliggjort i det tyske

smalfilmstidsskrift "Film für Alle". Jeg har skabet og billedet endnu. I væggen modsat døren vi kom ind ad, var der en slags tapetdør, som førte ind til et langt skunkrum, det var vores værelse hvor vi havde vores senge og alt vores legetøj. Det var lige under det uisolerede tag, isolering brugte man ikke i 1868. Det var hundekoldt om vinteren, så når vi skulle i seng på den årstid, blev vores dyner varmet ved kakkelovnen inde i stuen. Oven over tapetdøren var der et lille stykke skråvæg med to tagvinduer. Her havde mor potteplanter hængende. Til højre og venstre var der døre henholdsvis til dagligstuen og spisestuen. Dagligstuen var en pænt stor stue med skråvægge i begge ender. Der var to fag vinduer ud til Griffenfeldsgade og et tagvindue i skråvæggene i hver ende af stu-en. Opvarmningen klaredes af en lille kakkelovn, en såkaldt døgnbrænder, der stod lige til højre når man kom ind i stuen. Møblerne var den tids gængse, men jeg vil lige nævne, at vi da havde både en akustisk grammofon og en tolampers radio med højttaleren stående ovenpå. Da huset blev bygget, blev der dengang installeret rør til gasbelysning. Her i dagligstuen kunne man stadig se rester af disse rør. Spisestuen husker jeg ikke så meget om andet at end vi selvfølgelig havde et spisebord og nogle stole. Ved siden af spisestuen var der et værelse til. Det havde oprindeligt været soveværelse, men på et tidspunkt havde mine forældre flyttet deres senge ind i skunkrummet ved siden af og lavet det om til et herrevæ-

relse, hvor min far blandt andet havde sit skrivebord og en bogreol stående. Jeg tror at der også må have været en kakkelovn i en af de to stuer. De sanitære installationer bestod af en lille håndvask med en koldt vandshane inde i skunkrummet. Der har jeg tit set min far stå og barbere sig. Den øvrige personlige rengøring foregik i køkkenet.

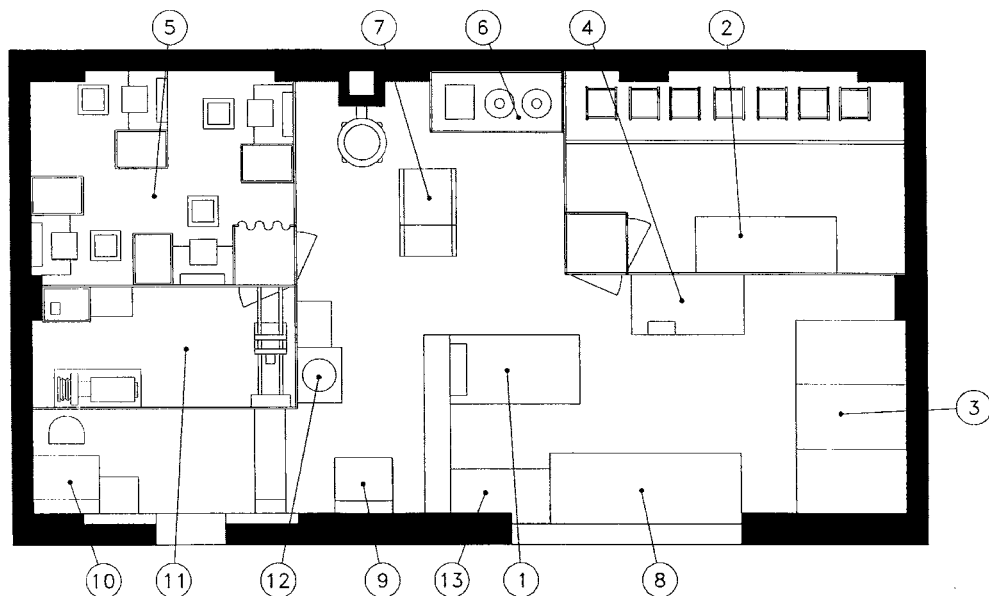
Vi skal lige tilbage til forstuen, for den sidste ting jeg vil nævne er, at ved siden af den dør vi kom ind ad fra trappen, var der endnu en dør. Den førte ind til en lille gang hen til loftstrappen og oppe på loftet fandtes en del gammelt ragelse, som det var spændende at gå på opdagelse i.

Atelieret

Atelieret var, som tidligere nævnt, oprindeligt bygget som billedhuggeratelier, men nu indrettet som fotoanstalt. Jeg må måske lige kort forklare at en fotoanstalt var en virksomhed, der fremkaldte og kopierede film, hentet i forretninger rundt omkring i byen, hvor folk havde indleveret deres eksponerede film. Skiltning for virksomheden bestod af en beskeden indskrift på muren til højre for indgangsdøren, hvor der stod:

FOTO EXPERTEN
ATELIER

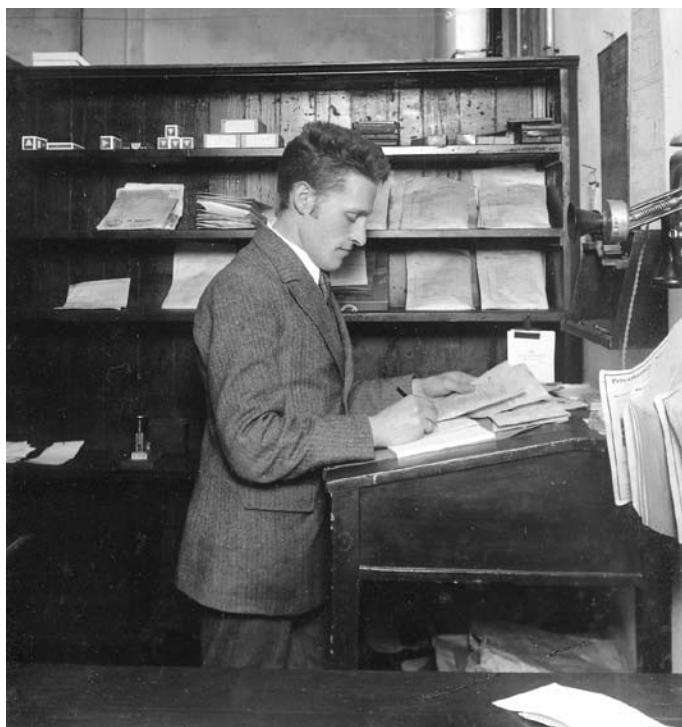
Jeg vil beskrive virksomheden ved at forklare hvordan arbejdsgangen var, idet jeg støtter mig til indretningsplanen for atelieret og fotografierne. Når budene kom hjem med fotoarbejdet, blev det lagt

Plan af atelieret, numrene henviser til teksten. Tegning: Jens Andersen.

ud på bordet mærket (1) på planen. Her blev det først sorteret i film til fremkaldelse, det var de fleste, men det kunne også være andre ting. F.eks. film der skulle laves ekstra kopier eller forstørrelser af. Det kunne også være billeder, der skulle affotograferes (kopi-plader). Men som sagt film til fremkaldelse var de fleste. De blev delt op i hold med 40 ruller i hvert, poserne eller kuverterne, som de blev kaldt, blev nummereret, et hold ad gangen blev bragt ind i mørkekammeret (2), hvor filmene blev rullet ud af beskyttelsespapiret, nummereret og hængt op på bøjler med en tegnestift foroven og et blylod forneden. På hver bøjle kunne der hænge 8 film, 4 på hver side, og i tanken kunne der være 5 bøjler ad gangen, derfor hold på 40 film. Nummereringen af filmene blev udført med en checkbeskytter, det var et apparat der kunne perforere numre og de blev anbragt i den nederste ende af filmen, den der alligevel skulle klippes af. Godt nok foregik det i et mørkekammer, med de film man brugte dengang var ortokromatiske, det vil sige at de var ufølsomme for rødt lys, så inde i mørkekammeret hang der nogle lysarmaturer, der gav et svagt rødt lys, således at man kunne orientere sig. Senere fremkom der såkaldte pankromatiske film, de var følsomme for alle spekterets farver, de kunne kun bearbejdes i et ganske svagt grønt lys. Filmene blev så fremkaldt, skyllet, fikseret og sluskyllet i tankene med de forskellige væsker. Opholdstiden i de forskellige bade blev nøje kontrolleret med stopur, og når de havde

været processen igennem, blev de bragt udenfor hvor de blev taget af bøjlerne, lodderne blev taget af, vandet blev strøget af dem med blød gummiskraber og de blev hængt op og sat ind i tørreskabet. Tørreskabene (3) var gasopvarmede idet der i bunden af skabet stod en jernbakke på fire ben. I bakken var der et lag sand og under den var der et gasblus. I toppen af skabet sad ventilatorer og det hele gjorde, at filmene var tørre i løbet af ret kort tid. Når de så var tørre blev de ved bordet (4), der var forsynet med en udsikring med en matglasplade, der var belyst nedefra, klippet og lagt tilbage i de kuverter, hvor de hørte hjemme. Dengang var filmene ikke så lange som i dag, de indeholdt kun 6 optagelser på 6x9 cm, hvor den tilsvarende film i dag indeholder 8. Foruden til film, der var de fleste, var der også udstyr til at fremkalde glasplader og planfilm. Planfilm kan man beskrive som film, der fra fabrikken var klippet ud i det endelige format. Planfilm kan man også få i dag, men der fandtes dengang en særlig variant. De var pakket med et dusin, tror jeg, i en særlig kassette hvor hver film var heftet på et stykke sort papir hvoraf en snip stak udenfor. Man kunne så ved hjælp af snippen trække dem frem til eksponering en ad gangen, og når de alle var eksponerede blev hele kassetten sendt til fremkaldelse. Dengang kunne man heller ikke købe færdigblandede fremkalder- og fikserbade, man købte kemikalierne og blandede selv. Det var kemikalier med spændende navne som metol, hydrokinon, natriumsulfit, natri-

Forfatterens far, Herluf Andersen, ved arbejdet i ekspeditionen. Foto 1928.

umkarbonat, kaliumbromid, natriumthiosulfat og kalium-metabisulfid. Interessant, ikke?

Næste fase i processen var kopiering af de fremkaldte film. Det foregik i kopierrummet (5), der også var et mørkekammer, men de lysfølsomme materialer man brugte her var kun følsomme for blåt lys, så her kunne man anvende et relativt kraftigt gult lys. Der kunne sidde op til fire kopiersker i dette rum (hvorfor det som regel var damer ved jeg ikke, men sådan var traditionen). Hver af de fire pladser bestod af et bord med en indbygget kopi-

erkasse, ovenover et skab til opbevaring af det lysfølsomme papir, gaslyspapir hed det, og det fandtes i flere gradationer som dels var mærket med farver udenpå æskerne og dels havde benævnelser såsom blødt, special, normalt, hårdt og extra hårdt. Det bløde papir brugte man til negativer, hvor der var stor forskel på de lyse og mørke partier på negativet, og det hårde til negativer der var mere gråt i gråt. Kunsten for kopier-sken bestod i dels at vælge den rigtige papirgradation og dels at vælge den rigtige belysningstid således at billedet blev så perfekt som muligt.

Foruden de ovennævnte gradationer, kunne papiret også fås med forskellige overflader. Såvidt jeg husker, kunne man få blankt, halvmat og helmat, og endelig kunne det fås skåret ud i forskellige formater. Skabet til papiret kunne selvfølgelig lukkes lystæt. Ved siden af bordet var der en blyforet vask, hvori der stod tre skåle, to små, en med fremkalder og en med stoppebad (fortyndet eddikesyre) og en stor med fikserbad. Kopiersken skulle endvidere forsyne hver kuvert med et nummer og de tilhørende billeder med samme nummer, så men senere kunne lægge billederne i de rigtige kuverter. Når

der var et passende antal færdigfikserede billeder, blev de bragt ud i skylleskålene der stod i vasken (6). Her blev de skyllet i rindende vand i 15-20 minutter. Dernæst skulle de tørres, det skete i en stor gasopvarmet tromle (7). Man lagde dem på et lærred der gik hele vejen gennem maskinen og ved at dreje på et håndtag på siden blev de kørt en tur rundt om tromlen og faldt ned i en kasse. Så blev de bragt hen til det store bord foran vinduet (8) hvor kanterne blev klippet lige og hvor billederne blev sorteret og kontrolleret og lagt i de rigtige kuverter. Ude på reolen ved siden af pulten (9) blev kuverterne sorteret i kundeorden og der blev udskre-

Billede fra atelieret, damer ved arbejdet i kopierrummet. Foto 1928.

Cykelbude på vej ud til kunderne med det færdige fotoarbejde. Foto 1928.

vet følgesedler eller regninger. Så var de klar til at blive kørt ud til kunderne, og dengang kørte budene ud til kunderne to gange om dagen, således at det der blev hentet om formiddagen blev afleveret færdigt om eftermiddagen, og det der blev hentet om eftermiddagen blev afleveret næste formiddag. Om sommeren, når der var travlt, kunne det godt blive nogle lange arbejdsdage, jeg tror ikke der fandtes nogen ellevetimersregel dengang, i hvert fald ikke for mine forældre og dengang var der jo 6 arbejdsdage i en uge. Der er endnu nogle funktioner, der skal nævnes. Ved (10) var der indrettet en

plads til bogholderen, han kom og førte regnskabet, ikke hver dag men så tit det var nødvendigt. Det sidste mørkekammer (11), var indrettet til fremstilling af forstørrelser og kopiplader. Ved (12) stod der en tørklæbepresse. Hertil brugte man tørklæbepapir, det var et perga-mynagtigt papir, der havde den egenskab, at det blev klæbrigt, når det blev varmet op. Man heftede sådan et stykke papir på bagsiden af det billede, der skulle klæbes op, tilskar billede og papir og lagde det på den karton det skulle klæbes fast på. Det hele blev lagt ind i tørklæbepressen. Tørklæbepressen, der var gasopvarmet,

blev varmet op, og når den var kølet lidt af, kunne man tage det opklæbede billede ud. Endelig, ved (13), stod der en slags vridmaskine. Den blev brugt, hvis der skulle laves billeder med højglans. Man havde nogle specielle blanke emaljeplader hvor billeder kopieret på blankt papir, blev lagt på, og plade og billeder blev kørt gennem vridma-skinen for at presse vandet ud. Når billederne tørrede, slap de pladen og havde så den ønskede blanke overflade. Meget af det udstyr der fandtes på atelieret kunne dengang ikke købes, det måtte man selv fremstille. Dertil havde min far haft stor hjælp af min farfar, han var uddannet tømrer, og havde blandt andet fremstillet tankene til at fremkalde film i og en hel del af inventaret. Forstørrelsesapparatet og apparatet til kopiplader tror jeg at min far selv havde bygget.

Slutning

Om efteråret 1938 blev hus, gård, atelier

og stenhuggeri solgt og vi blev sagt op. Det hele blev revet ned og erstattet af en etageejendom. Vi måtte flytte, og i Brønshøj fandt vi et sted hvor atelieret kunne genetableres, dog under mere beskedne former, og vi kunne få en lejlighed i samme ejendom. Det var rigtig udmærket, men det blev aldrig det samme som i Griffenfeldsgade. Kort efter kom krigen, og det blev en streng tid, for der blev mangel på fotografiske artikler og det betød stilstand i forretningen, men det er en helt anden historie.

Skt. Stefans Torvehalle, Nørrebrogade 155, ca. 1915.